Štev. 25. V Ljubljani, 20. junija 1913. LIII. leto.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:
Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.
Rokopisov ne vračamo.
Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . 10·— K
pol leta . . . . 5·— „
četrt leta . . . . 2·50 „
posamezne številke po 20 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . 12 „
„ „ „ trikrat . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:
Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani.
Poštna hranilnica št. 53.160.
Reklamacije so proste poštnine.

Der größte Schuft im ganzen Land — das ist und bleibt der Denunziant.

V 22. svoji letošnji številki z dne 30. maja smo priobčili uvodnik »Pred cesarja«, kjer smo v lapidarnih besedah označili sedanji materialni položaj vsega avstrijskega učiteljstva sploh in slovenskega posebe, kjer smo pokazali na patriotično delo tega istega učiteljstva in kjer smo rekli, da mora pred cesarja deputacija, ki naj avstrijskemu vladarju pove, kak je položaj avstrijskih kulturnih delavcev in kako je učiteljstvu treba cesarske milosti, da ga beda in pomanjkanje ne ugonobita v pravem pomenu te besede.

Mislimo, da imamo pravico pisati tako, kakor je res. Še več! Nimamo samo pravice, ampak imamo dolžnost, ki smo se je — to je naše globoko uverjenje — doslej vedno zavedali! Oboje — pravica in dolžnost — je dalo našemu članku značaj resnosti in dostojnosti. Če bi ne bilo tako, bi naš članek bral samo državni pravdnik, saj menda vsak otrok ve, kako mora govoriti ali pisati, kadar govori ali piše o cesarju!

V 23. številki svojega lista z dne 6. junija smo pa bili primorani konštatirati, da je naš članek zbudil v naših krogih splošno odobravanje, da ga je pa popolnoma prezrlo slovensko časopisje vseh barv in struj: liberalno, klerikalno in socialno demokraško. S tem je iznova dokazano, da je s tem težkim, krušnim, da vitalnim svojem vprašanju učiteljstvo navezano samo nase; rekli smo nadalje, da je treba vzlic temu upajoč nadaljevati boj za obstanek, saj bo zavest toliko slajša potem, ko pridemo do zmage, ker si bomo to zmago priborili sami s svojim vztrajnim delom!

Tudi to povedati je naša pravica in dolžnost! To more umevati seveda samo tisti, ki stoji že desetletja v sredi tega ljutega boja, osamljen od prijateljev, pritiskan in obrekovan od sovražnikov. Če bi ne imeli trdne vere v zmago pravice in resnice, bi že davno pustili vse skupaj na miru, da bi bilo prej konec temu pasjemu življenju! Kogar pa se ni dotaknilo čuvstvo humanitete, kdor ne čuti telesnega in duševnega gladovanja, ta ne umeva našega težavnega položaja, ta tudi ne more razumeti resnice, da je vreden vsega občudovanja stan, ki vkljub svoji materialni in moralni mizeriji ne zapade resignaciji, ki je prvi korak v obup in ki je pot do dejanj, katerim je obup izvor. Pomislimo samo na tragedijo v Matenji vasi! Pomislimo samo, kaj bi bilo, če bi se — kakor je pisala tedaj »Sava« — samokres obrnil kam drugam!

Ampak ko bi nas ljudje vsaj pustili pri miru! Če že nečejo ali ne morejo pomagati, naj vsaj puste, da delamo sami naprej, kakor smo doslej že intenzivno in z nezmanjšano energijo delali polnih dvajset let! Kruh je od nas silno daleč, pot do njega čezinčez s trnjem posuta. — A dasi se umiri, poleže, ublaži vsaka strast, sovraštvo plameni z vedno novim ognjem, in meje svoji zlobi in hudobiji ne pozna — denunciant!

Najpodlejša prikazen na tem svetu, najgnusnejša kreatura, ostudnejši od vsakega capina in gobavca, je denunciant. Še pljunka ni vreden, — vreden je samo vsega najglobočjega zaničevanja! Izobčiti bi ga bilo treba iz človeške družbe, ker okužuje vso okolico daleč naokrog, vohuni in smrka po vseh koncih in krajih, demoralizuje s hinavščino in zahrbtnostjo, sebi nadeva svetniško krinko, pa je grši od govnača, smradnejši od dihurja. Naj se pojavi denunciant kjerkoli, kadarkoli in v kakršnikoli obliki in podobi — beži daleč od njega stran, zakaj iz njega brizga strup na tvoje pošteno ime, na tvojo čast, in njemu ni nobeno sredstvo prenizkotno in preumazano, da te ne uniči vsaj moralno, ako te ne more tudi materialno! Denunciant, ki seka s svojimi hudičevimi zobmi v tvoje poštenje, je lahko sam slepar, tat in prešestnik — zato pa kriči, da odvrne pozornost od sebe in je naravna nate! Rokovnjači so bili nasproti denunciantom pravi kavalirji! Vsaj časti niso kradli in ubožnemu človeku niso namenoma hoteli zla!

Treba je bilo enkrat definirati pojem denuncianta, da bodo dejanja denunciantov razumljiva!

Žal, da sta se ta izrodek in ta potvora človeškega dostojanstva ugnezdila tudi v našem narodnem telesu! Sredi med nami hodijo in denuncirajo vsevprek: Veleizdajstvo .. framasoni ... pariški apaši ... portugalske razmere ... križ iz šole ... antidirastični! ...

Tako kriči in piše ta zanikrna svojat, da se ji polnijo korita, da je rilcem lahko kje tečno brbati! Treba bi ognja in meča, da to ostudno rano izžgemo in izrežemo, za nič drugega ni, kakor da pogine! Kadar bo dr. Krek še govoril ali brzojavljal o psih za plotom — naj adresuje svojo duhovniško duhovitost na pravi naslov! Dostavi naj samo, da so stekli, zato crkajo zavrženi!

Taki denuncianti so Slovencem provzročili že mnogo zla. Razkričali so nas za zanikrne, podle ljudi, ki škilimo preko državnih mej, prevračamo prestole in smo vsi polni krvavih misli! Tako so denunciranti govorili v slovenskem jeziku, da so onečastili njega lepoto in svetost!

Na Dunaju smo po zaslugi denunciantov zapisani z najčrnejšo tinto. Našo pohlevno in ponižno naturo so našemili s kosmato kožo prekucuhov, samo da sebe dvigajo v deviško čistost. Sedaj pa je prišlo na vrsto — slovensko napredno učiteljstvo!

Od zgoraj navedenih dveh datumov je »Slovenec« — list, ki ga priporočajo naši duhovniki s prižnic in ki ga blagoslavlja ljubljanski škof — rabil časa do 17. junija 1913 l., dokler ni v svoji 136. številki zapisal te brezmejne nesramnosti in podlosti:

»Pred cesarja«. Nedavno se je pritožil »Učiteljski Tovariš«, da ni nobeden list slovenskih strank zabeležil njegovega članka »Pred cesarja«, v katerem je člankar po vzorcu iz Češke predlagal, naj bi se razni Grmeki v imenu učiteljstva šli pred cesarja razkladat mu svoje težnje. »Deutschböhmische Bürgerschulzeitung« sedaj poroča, da je cesar take avdijence odklonil, istotako je sprejem takih gostov hvaležno odklonil prestolonaslednik. **Dokler ima slovensko liberalno učiteljstvo tako glasilo kot je »Dan«, je tudi njegova patriotična vnema precejšnja hinavščina.** Članek »Pred cesarja« je dobil tak odgovor, kakršega je zaslužil.«

Prvič je treba povedati, da nismo ob pisanju omenjenega članka posnemali ni češkega ni nobenega drugega vzorca, nego nam ga je narekovala potreba in sila razmer. Pa to je postranska stvar! Glavno je, da danes pribijemo in ožigosamo brezmejno denunciantovo perfidnost, ki trdi brez sramu in dokaza, **da je naša patriotična vnema precejšnja hinavščina! To je tako splošno in bagatelno sumničenje, da moramo proti njemu najodločneje protestirati, da moramo njemu, v kogar črni duši se je izleglo to denunciantstvo, zaklicati v lice na ves glas, da je lažnik prve vrste, da je tat časti in dobrega imena naprednega slovenskega učiteljstva!**

O hinavščini naše patriotične vneme govore ljudje, ki jim je na jeziku in v srcu vedno papež in Rim in ki bi tema dvema na ljubo ves svoj avstrijski patriotizem zatajili, če bi jim to kazalo!

Kadar pa pride »Slovenec« v svoj element, tedaj nakupiči poleg ene podlosti še drugo in tretjo, ker mu je tako v krvi. Kaj pa naj pomeni drugega, ako ne zopet denuncijacijo, tisto namigavanje o »raznih Grmekih«? Ali niso že vsega zla dali okusiti poštenemu učitelju Grmeku, ali mu hočejo sedaj še čast ubiti? Ali so taki žurnalisti ljudje, ali so pošasti?! In ali ne stoji v vsaki številki našega lista zapisano, da je »Učiteljski Tovariš« glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva?! ...

Tako se je zgodila nova lumparija! Sram bodi tiste, ki denuncirajo! sram tiste, ki dajejo denunciantom potuho in odobravajo njihovo delo; kratko rečeno: Sram bodi vse skupaj!

Tako ravnanje, **zlasti pa še temu podobno zahrbtno ruvanje** silno otežuje naše delo in odmiče v daljo uresničenje naših želj! **Ampak to nas ne plaši, da ne bi nadaljevali boja do končne zmage.** Ne trpimo samo mi; tudi tisti slepi in gluhi tovariši, ki so se nagnili na stran naših denunciantov — tudi tisti trpe! Če podirajo naše delo, škodujejo tudi tistim, ki so prestopili k njim zaradi boljšega kruha. Toda naj podirajo — podrli ne bodo tega, kar hočemo zgraditi in kar bomo zgradili! Pomnijo pa naj sveto besedo: **Kdor se z mečem peča, bo z mečem končan!**

---

† Prof. Milan Pajk.

Nepričakovano je dne 18. t. m. umrl v Ljubljani prof. Milan Pajk, zet deželnega šolskega nadzornika dvornega svetnika Fr. Levca, star komaj 37 let.

Bil je visoko strokovno in socialno naobražen šolnik, vrl učitelj, simpatičen mož, iskren prijatelj naprednega učiteljstva. Ljubljansko učiteljstvo je v njem gledalo svojega bodočega šolskega nadzornika.

Kruta smrt je ugrabila mlado, plodovito življenje, odličnega znanstvenika, ljubljenega in ljubečega očeta in soproga. Toda usoda je zopet z neusmiljeno roko udarila po čislani in toliko bridko izkušeni rodovini dvornega svetnika Levca in ji je zadala novo globoko, nezaceljivo rano.

Kakor čujemo, se je rajni prof. Pajk prehladil na nekem izletu s svojimi dijaki ter podlegel pljučnici. Pokojnik, čigar prezgodnja smrt je vsepovsod zbudila odkritosrčno sočutje, je bil rojen 19. decembra 1876 v Mariboru kot sin gimnazijskega profesorja Janka Pajka in pisateljice Pavline Pajkove.

Svojo mladost je preživel v Brnu, dovršil akad. gimnazijo na Dunaju, kjer je bil njegov oče medtem imenovan za profesorja, nato se pa posvetil najprej juridičnim in kasneje modroslovnim naukom na dunajskem vseučilišču. L. 1899. je položil učnosposobnostni izpit iz zgodovine in zemljepisa z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Nato je bil poldrugo leto suplent na gimnaziji v Kranju, bil nato imenovan za začasnega glavnega učitelja na c. kr. učiteljišču v Ljubljani, dve leti kasneje pa za pravega učitelja na drž. višji realki v Ljubljani. Prof. Pajk je bil izvrsten poznavalec zgodovinskih in zemljepisnih razmer kranjske dežele. Med učenci je bil jako priljubljen. Ko so zvedeli za njegovo smrt, so jokali. Pokojnik je bil tudi plodovit pisatelj in je mnogo sodeloval pri »Matici Slovenski«, »Izvestjih muzejskega društva«, »Carnioli«, »Planinskem Vestniku« i. dr. Spisal je tudi slovensko učno knjigo za zemljepisje na srednjih šolah.

Sredi plodovitega dela, v cvetju moške preudarnosti in zrelosti ga je zalotila neusmiljena smrt! Živel je samo rodovini, šoli, vedi in Sokolstvu, a ravno s tem je služil svojemu narodu, ki ga je ljubil od vsega srca. Bil je vreden sin svojih staršev, ki jim je postavil sam najlepši spomenik s tem, da je z iskreno in pravično besedo očrtal njih kulturno delovanje.

Temu odličnemu slovenskemu možu bodi ohranjen najblažji spomin! Njegovi rodovini pa naše iskreno, globoko sožalje!

Tržaško slovensko šolstvo.

Iz govora posl. dr. Otokarja Rybařa v seji poslanske zbornice poslancev dne 29. maja 1913.

Sedaj pa nekaj drugega. Vzlic temu, da prebivalstvo z dežele prihaja v večjem številu v Trst — kar je pač samo ob sebi umevno — vzlic vsemu temu ne napredujemo mi Slovenci. Prosim, da me ne razumete krivo! Gospodje mi porečete takoj: Volitve dokazujejo nasprotno. Da, število raste, to je res, ali na grudi izgubljamo, zakaj mesto se širi in kamor prihaja mesto, se širita tudi italijanski jezik, italijansko mišljenje. Zakaj? Ker Italijani pač množe italijanske šole, novih slovenskih pa nam ne dajejo, tudi če so ljudje ure hoda oddaljeni od mesta, kakor n. pr. v Gropadi. Mi se moramo boriti za svoje šole, sami ustanavljati in jih vzdrževati. Mi smo sicer v zadnjem času dobili nekaj podpore od vlade, ali, če pomislimo, koliko stori vlada za Italijane, kaj stori — da se povrnemo k temu — za Albance, potem se to niti primerjati ne da z onim, kar daje nam. Seveda meni gospod kolega dr. Pitacco, da Italijani dajejo Slovencem, kar smejo ti zahtevati po zakonu. Da, on pravi: »Dali smo vse ljudske šole, ki smo jih bili dolžni dati po zakonu.«

Temu nasproti bi jaz konstatiral predvsem, da v Trstu sploh nimamo ljudskošolskega zakona, torej po zakonu ne gre ničesar njim in tudi ne nam.

Pri nas je še vedno v veljavi stara šolska ustava in ne zakon o ljudskem šolstvu, a deželnega ljudskošolskega zakona sploh ni. Ali, gospoda moja, če bi bilo dajati le to, kar je dajati po šolskem zakonu, potem, gospoda moja, tudi italijanske univerze ne morejo zahtevati, ker po zakonu jim ne gre italijanska univerza. Prosim, naj se le poizkusi zahtevo po italijanski univerzi zahtevati in doseči pred upravnim sodiščem. To je enostavno nemožno, ker ga ni zakona, ki bi določal, da mora vsaka narodnost imeti svojo univerzo. To je pač postulat pravičnosti — prvi sem jaz, ki priznavam to — gotovo je, da Italijani dobe svojo univerzo, ali ravno tak in še večji postulat pravičnosti je, da mi dobimo vsaj ljudske šole! (Živahno odobravanje), zakaj univerza je komaj za 300 učencev, dočim so ljudske šole za tisoče in tisoče, in brez univerze je možno živeti, brez ljudskih šol pa se